

А. А. Жигір,
к. е. н., доцент кафедри економічної кібернетики і фінансів,
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

A. Zhigir,
Ph.D., Associate Professor of Economic Cybernetics and Finance Department Berdyansk State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL STRUCTURE'S INVESTMENT

Економічний механізм інвестиційного процесу в аграрній сфері базується на принципах інтенсифікаційного розвитку підприємництва, з урахуванням процесів управління економічними та фінансовими важелями реалізації інвестиційних проектів. Методи управління інвестиційними процесами, які забезпечують розвиток підприємництва в аграрній сфері, удосконалюються під тиском реформування відносин власності та умов господарювання. Складові механізми управління інвестиційними процесами в аграрній сфері корелюють з загальнодержавними і входять до складу національної економіки.

Найдієвішими формами економічної політики підтримки розвитку підприємницької діяльності, що застосовуються країнами як з високорозвинутою, так і емерджентною економікою, є створення спеціальних вільних (аграрних) економічних зон, а також здійснення комплексу економіко-організаційних заходів щодо впровадження сприятливих режимів підтримки інвестиційної діяльності.

Economic mechanism of investment process in agrarian sphere is based on principles of intensification entrepreneurial development, taking into account processes of managing economic and financial levers of investment projects realization. Methods of investment processes management, which provide enterprise' development in agrarian sphere, are improved under the pressure of reforming property relations and business environment. Components of mechanism of investment processes management in agrarian sphere are correlated with Nationwide and are the part of the national economy.

The most effective forms of economic policy of supporting entrepreneurial activity development, which are used by countries both with highly developed and emergent economy, is creating special free (agrarian) economic zones as well as realizing complex economic-organizational activities to provide advantageous regimes for investment activity support.

Ключові слова: інвестиції, аграрна сфера, планування, підприємництво, вільні (аграрні) економічні зони, еколого-економічні результати.

Key words: investment, agriculture, planning, entrepreneurship, free (agricultural) economic zones, ecological and economic results.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Обсяги внутрішніх інвестицій в основний капітал скоротилися за останні десятиліття в десятки разів. У сільському господарстві інвестиційний спад був глибшим і тривав до 2000 р. Згодом аграрна сфера набула незначного піднесення, але в цілому і в АПК також спостерігається спад інвестиційної діяльності, причинами якого, в першу чергу, є те що не сформовано достатньо надійного організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері на основі інтенсифікації інвестиційного процесу [2].

Основними засадами успішної інвестиційної діяльності агропідприємств є ефективне використання фінансових ресурсів, що можуть додатково створюватися в процесі виробництва, при цьому фінансові ресурси інвестиційного характеру потребують ефективного

управління. Виходячи з цього, процеси розвитку інвестиційної діяльності в аграрній сфері мають бути контрольованими на всіх рівнях управління. Використання планування, що є складовою організаційно-економічного механізму аграрної сфери, посилює інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом в економічній літературі, наукових дослідженнях і публікаціях велику увагу приділяють питанням розвитку інвестиційної діяльності підприємницьких структур. Цьому питанню присвячено багато праць таких вчених, як Амбросов В.Я., Борисова В.А., Гайдуцький А.П., Беренс В., Хавранек П.М. та інші. Однак, незважаючи на достатню кількість теоретичного матеріалу на цю тему, на практиці це питання розкрито недостатньо та потребує подальшого дослідження.

Рис. 1. Блок-схема взаємозв'язків елементів інвестиційного процесу

МЕТА РОБОТИ

Показати значимість розвитку інвестиційної діяльності підприємницьких структур, що дозволить, у свою чергу, досягти зростання ефективності виробництва на основі більш повного використання людських, фінансових і матеріальних ресурсів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інвестування інноваційного розвитку потребує розробки пакету документів, в основу якого положено положеннях законодавчих і нормативних актів, таких як "Податковий кодекс", закон "Про охорону навколишнього природного середовища" [6] тощо. Інвестор розглядає виробничий процес з точки зору сталого розвитку, який має в основі соціальну, екологічну і економічну складові. В проекті має бути перелік заходів щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів таких, як:

- зменшення обсягів скидів і викидів забруднюючих речовин до нормативного рівня;
- неприпустимість присутності високотоксичних та інших небезпечних речовин у відходах;
- відтворення родючості ґрунтів;
- використання енергозберігаючих та ресурсощадних технологій і устаткування.

Економічний механізм інвестиційного процесу в аграрній сфері базується на принципах інтенсифікаційного розвитку підприємництва, з урахуванням процесів управління економічними та фінансовими важелями реалізації інвестиційних проектів. Методи управління інвестиційними процесами, які забезпечують розвиток підприємництва в аграрній сфері, удосконалюються під тиском реформування відносин власності та умов господарювання. Складові механізми управління інвестиційними процесами в аграрній сфері корелюють з загальнодержавними і входять до складу національної економіки.

Сталий розвиток підприємництва в аграрній сфері, особливо його виробничої складової, потребує значних обсягів інвестиційних ресурсів. Оптимізація усіх наявних фінансових джерел забезпечення економічного розвитку підприємництва в аграрній сфері може здійснюватись на основі такого критерію, як співвідношення між власним та залученим капіталом. Це співвідношення повинно гарантувати максимізацію суми прибутку від інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Для розвитку підприємництва в аграрній сфері в структурі джерел інвестування використовуються самофінансування, акціонування, кредитне фінансування, змішане фінансування.

Самофінансування більше ніж 60% забезпечує економічну підтримку розвитку підприємства в економічно розвинутих країнах. На сучасному етапі розвитку підприємства в аграрній сфері нашої країни процентні ставки стабілізувалися на досить високому рівні, у зв'язку з чим ціна на кредитні ресурси вище рівня безбитковості інвестицій. З урахуванням особливостей функціонування підприємства в аграрній сфері, на наш погляд, необхідно створити такі кредитні установи нового типу, що б дали можливість провести інноваційне переоснащення і забезпечили б сталий розвиток сільськогосподарських підприємств. Сучасний розвиток аграрної економіки стає все більш екологічно орієнтованим.

Відтворення природних ресурсів та збереження довкілля може бути здійснено за рахунок підвищення інвестиційної діяльності з метою залучення інвестицій на охорону навколишнього природного середовища, відтворення та збереження природних ресурсів [3].

Економічні збитки внаслідок зменшення родючості ґрунтів визначити можна різними методами але остаточна оцінка завжди має вірогідний характер. Розмір таких втрат у США лише за рік складає 40—50 млрд дол. Але в Україні оцінка економічних втрат від деградації ґрунтів на системному рівні не виконувалась. У розвинених країнах світу економічний аналіз деградації ґрунтів має тривалу історію, що дає можливість не тільки зосередити увагу на моделюванні та менеджменті природокористування перемістивши акцент з оптимального виснаження земель до їх сталого вико-

Рис. 2. Класифікація різних критеріїв оцінки соціально-економічного і еколого-економічного результатів інвестиційної діяльності

ристання. Характеристику процесу деградації ґрунтів як проблеми оптимального виснаження надлишкового ресурсу піддали переоцінці. Було розроблено моделі, які передбачають здійснення інвестицій у поліпшення якості ґрунтів, де припускається, що якість ґрунтів може бути збільшена за рахунок дещо нового погляду на проблему деградації ґрунтів, а сільськогосподарські землі вважаються виробленим, а не початковим ресурсом, аналогічно до всіх інших видів ресурсів, що розглядаються у сільському господарстві. Отже, проблеми деградації та реабілітації ґрунтів є проблемою аналізу інвестиційного оновлення, змодифікованого на взаємозв'язок якості ґрунту та відповідних інвестицій.

Інвестиції у покращання ґрунтів розширюють спектр можливостей агропідприємств, з огляду на розміщення продукції та ресурсів. Але, на сьогоднішній день на передній план виступає проблема оптимізації ресурсів, їхній перерозподіл між видами діяльності і культурами, між різними видами продукції та боротьбою за збереження якості земель. Дотепер вважалося, що розвиток підприємництва в аграрній сфері можливий тільки з використанням інтенсивних технологій, що виснажують землю, більше чи менше — залежить від вибору сільськогосподарської культури та технології її вирощування. Такі висновки базуються на уявленні щодо процесів деградації ґрунтів, виникнення явища ґрунтовтоми, як реакції агро екосистеми на надмірну інтенсифікацію, яку агро підприємці змушені впроваджувати у відповідь на зовнішні економічні. Але сьогодні відомо, що проблема управління родючістю ґрунтів недостатньо вивчена і надзвичайно складна. Україна є одним з найбільших постачальників сільськогосподарської продукції на світові аграрні ринки і потенційним виробником дешевої та екологічно чистої продукції навіть без залучення зовнішніх інвестицій. Дослідження показали можливість заміни відсутніх зовсім або недостатніх органічних добрив тваринного походження рослинним шляхом:

- поповнення вмісту гумусу в ґрунті через використання соломи зернових культур та іншої побічної продукції;
- зміни структури посівних площ з метою збільшення площ багаторічних трав;
- вирощування сидератів.

Для подальшого проведення аналізу ефективності заходів щодо охорони і раціонального використання земельних ресурсів та запровадження системи сталого

землекористування, слід з'ясувати значення і зміст поняття природна родючість ґрунтів. Цей базовий показник і використовується нами для встановлення того рівня родючості земель, за рахунок якої без додаткових заходів агровиробник може отримати гарантований урожай певної культури (як правило пшениці), при дотриманні усіх необхідних вимог агротехнологій і без виникнення надзвичайних агрокліматичних ситуацій (пожежі, повені, посухи тощо). За сприятливих умов природна урожайність вирощених у Запорізькій області зернових культур складає — 26,4 ц/га. Розрахунок еколого-економічної ефективності використання інноваційних технологій бездефіцитного балансу гумусу, виконаний нами, свідчить що найвища ефективність застосування таких технологій у степовій зоні, порівняно з іншими агрокліматичними зонами України.

Подальший розвиток еколого-економічного інвестування в підприємництво аграрної сфери дасть можливість забезпечити збереження та відтворення природних ресурсів, що необхідні при реалізації виробничої функції підприємницьких структур. Економічна доцільність екологічного підприємництва в аграрній сфері очевидна. Стимулом для його розвитку є зменшення податкового тиску на екологічні інвестиції [4].

Оцінка соціальних, екологічних економічних результатів інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрній сфері за різними критеріями, наведена на рисунку 2.

Наведена на рисунку класифікація дозволяє виконати комплексну оцінку і порівняти соціально-економічні і еколого-економічні результати інвестиційної діяльності в аграрній сфері, тобто існує реальна можливість встановлення ступеня впливу кожного критерію на ефективність інвестицій.

Нами пропонується визначати абсолютну економічну ефективність інвестицій за формулою [3]:

$$E_T = \frac{\sum_{t=1}^T (P_t - P_{int} + A_{int} - R_{int} - (M_{int} - M_0) + (W_{int} - W_0) + (O_{Ent} - O_{NEnt})(1+r)^t) - P_0 - A_0 - R_0}{\sum_{t=1}^T (I_t / (1+r)^t)} \quad (1)$$

де E_T — абсолютна економічна ефективність інвестицій в ресурсний потенціал;

P_t — прибуток отриманий в t -му році;

A_{int}^t — амортизаційні відрахування в періоді t ;

R_{int}^t — фіксовані рентні платежі, які виникли в результаті здійснення проекту в період t ;

M_{int} — плата за використання сировинної бази за період t ;
 W_t — розмір фонду заробітної плати за рік t ;
 OE_{int}^+ — інші позитивні соціальні ефекти, у вартісному виразі за період t ;
 ONE_{int}^- — інші негативні соціальні ефекти, у вартісному виразі за період t ;
 P_0 — прибуток отриманий до інвестування (за попередній рік);
 A_0 — амортизаційні відрахування до інвестування (за попередній рік),
 R_0 — фіксовані рентні платежі до інвестування (за попередній рік);
 M_0 — плата за використання сировинної бази до інвестування (за попередній рік);
 W_0 — розмір фонду заробітної плати до інвестування (за попередній рік);
 I_t — вартість інвестованих засобів t -ому році;
 r — ставка дисконту;
 t — строк виконання проекту.

Еколого-економічне інвестування підприємства в аграрній сфері повинно давати можливість, поряд з його економічним розвитком, створювати можливість реалізації критеріїв соціально-економічної та екологічної ефективності.

Розвиток інвестиційної діяльності підприємницьких структур можливий також і за рахунок створення вільних (аграрних) економічних зон, підприємницька діяльність в яких забезпечує продовольчу, екологічну, соціальну складову територіального розвитку за рахунок розвитку економіки. Сутність та принципи формування вільних економічних зон формуються на підвалинах урахування чинників зовнішньоекономічної діяльності, фінансового менеджменту та маркетингу. До найбільш впливових чинників і принципів щодо функціонування та створення вільних (аграрних) економічних зон можна віднести наступні: принцип управлінського і підприємницького ризику; принцип конкурентних переваг; рівноправного партнерства; рефлексивної поведінки; інформаційної достатності; узгодженості цілей; відповідності менеджменту ВЕЗ рівню розвитку ринкових відносин і підприємницької активності; орієнтація на споживача; прибутковості і ефективності; принцип антикризового менеджменту.

Сутність управлінського та підприємницького ризику, їх економічна природа акумулює різні аспекти бізнесу, конкурентності тощо, які формують стохастичну імовірність та різновиди впровадження ризику. Оцінка управлінського та підприємницького ризику висвітлює дію закону попиту і пропозиції, а також вартісні стосунки в економічних відносинах. Формування ціноутворення полягає в урахуванні дії вище зазначених законів економіки.

З урахуванням принципу конкурентних переваг, створюється територіальне економічне середовище, в якому активізується підприємницька діяльність за рахунок оптимізації організаційної, фінансової та економічної складової відносно інших територій.

Підприємницька конкуренція в вільних економічних зонах може бути як товарною, так і позиційною, а також між країнами за придбання елементів інвестиційно-інноваційного розвитку.

Рівноправне партнерство це форма взаємовідносин на мікро- і макрорівні. Недотримання принципу рівноправного партнерства може викликати низку негативних викликів, які унеможливають подальший розвиток підприємницької діяльності в аграрній сфері.

В основі принципу рефлексивної поведінки полягає можливість самооцінки щодо дієздатності підприємницьких структур. Недооцінювання рефлексивної поведінки підприємницької діяльності може значно занизити рівень корисності власних підприємницьких пропозицій.

Принцип інформаційної достатності в нинішніх умовах відіграє ключову роль щодо забезпечення розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері. Він є необхідним при створенні і подальшому розвитку вільних економічних зон, оскільки надійні канали інформаційної підтримки та отримання підприємцями своєчасної і достовірної інформації забезпечують значні конкурентні переваги.

Надзвичайно важливу роль відіграє принцип інформаційної достатності не лише на етапі становлення, але і під час функціонування, удосконалення інноваційно-інвестиційного забезпечення, податкового та нормативно-правового супроводу підприємницької діяльності. В сучасних умовах загострення конкурентної боротьби, інформація розглядається, як важливий і необхідний виробничий ресурс, поряд з природними, трудовими ресурсами, капіталом.

Оволодіння підприємницькими структурами інформацією та створення своїх власних каналів інформаційного забезпечення стає першочерговим завданням, що дає можливість управлінському персоналу приймати ефективні і своєчасні рішення. Сьогодні процеси інформатизації ринкових структур протікають бурхливими темпами, а тому важливим є вміння бізнесу пристосуватись до цих швидкоплинних змін, опанувати сучасні інформаційні системи і технології. З іншого боку, інформація є ринковим продуктом і має певну ринкову вартість, а отже може приносити додаткові прибутки підприємцям, як за рахунок оптимізації ринкового попиту і пропозиції на товари та послуги, так і через визначення ціни на нову інформацію та її постачання. Використання цього принципу забезпечує вирішення завдань щодо системності і комплексності економічного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері.

Орієнтація на споживача при вступі до Європейського співтовариства стає основним принципом, що дозволяє підприємцям виходити на конкурентний рівень. У цих умовах не тільки задоволення банального попиту на продукцію, товари та послуги можна утримати клієнта, але і надаючи відповідну якість і рівень обслуговування.

Поєднання маркетингової політики з інформаційним забезпеченням та використанням новітніх технологій ринкового середовища дає підприємцям, що реалізують свої стратегічні і тактичні плани відповідні переваги у конкурентній боротьбі з іншими структурами. А це і перехід на нові технології, і модернізація устаткування, усунення різних деструктурних перешкод, зміна організаційної моделі виробництва та асортименту продукції, що відповідає потребам інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в аграрній сфері.

Показники прибутковості й ефективності є найбільш суттєвими стосовно забезпечення основ підприємства. Прибутковість — це показник тактичний, більше пов'язаний з різновидами рентабельності агропромислового виробництва. Показники ефективності — абсолютної та відносною, характеризують динамічність процесів, та їх вплив на розвиток аграрного підприємництва в вільних економічних зонах і використовуються при оцінці антикризового менеджменту цих процесів.

В основу антикризового менеджменту положено концепцію економічних загроз. Тому, антикризовий менеджмент має забезпечити сталий розвиток аграрного підприємства. Даний принцип забезпечує можливість відвернення кризових ситуацій, що залежать від ефективності антикризового управління, і спрямовується на вирішення наступних завдань:

а) швидка й дієва реакція на зміну зовнішнього середовища на основі завчасно напрацьованого спектру альтернативних варіантів управлінських рішень, що передбачають різні дії в залежності від ситуації;

Таблиця 1. Споживання продуктів харчування в Україні (на одну особу за рік, кг)

Продукти харчування	1990	1995	2000	2005	2010	2013
1. М'ясо і м'ясопродукти (у перерах. на м'ясо, вклоч. субпродукти і сало)	68	39	33	39,1	52	54,4
2. Молоко і молочні продукти (у перерахунку на молоко)	373	244	199,1	225,6	206,4	214,9
3. Яйця, шук	272	171	166	238	290	307
4. Риба і рибні продукти	17,5	3,6	8,3	14,4	14,5	13,6
5. Цукор	59	32	37	38,1	37,1	37,6
6. Олія	11,6	8,2	9,4	13,5	14,8	13
7. Картопля	131	124	135	135,6	128,9	140,2
8. Овочі та баштанні	102	97	102	120,2	143,5	163,4
9. Плоди, ягоди і виноград (без переробки на вино)	47	33	29	37,1	48	53,3
8. Хлібні продукти (хліб, макаронні вироби у перерахунку на борошно, крупи, бобові)	141	128	125	123,5	111,3	109,4

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [8].

б) постійні й послідовні нововведення на всіх ланках і сферах дії фірми;

в) введення в дію таких управлінських і фінансових механізмів, які б давали можливість виходити із затруднень з мінімальними для підприємства втратами.

Організаційно-економічні розрахунки розвитку аграрного підприємства тісно пов'язані з розробкою системи фінансових пільг щодо формування інвестиційно-інноваційного клімату в аграрному підприємстві.

Сьогоднішні економічні умови розвитку підприємства і геополітичне становище України вимагає зниження встановлених обмежень для інвестиційних проектів. За даними спеціалістів UNCTAD Україна посідає 93-є місце за індексом залучення прямих іноземних інвестицій. Іноземні інвестиції все ж таки надходять і надходили в економіку нашої держави.

Продовольча безпека в Україні, наукове обґрунтування норм споживання продуктів харчування представлена в таблиці 1, з якої видно, що споживання продуктів харчування на одну особу за рік (кг) не тільки не відповідає таким нормам, але й значно зменшилося.

Зниження енергетичної складової харчування населенням України позначається негативно як на демографічній ситуації, так і на поступовій втраті здатності до відтворення трудового потенціалу та високоефективної праці людини в умовах інвестиційно-інноваційного розвитку.

ВИСНОВОК

Розвиток інвестування підприємницьких структур в аграрній сфері пов'язаний з можливістю регіонів у повному обсязі і значно ефективніше використовувати трудові, природні та фінансові ресурси регіону і переваги геополітичного та географічного його розташування.

Найдієвішими формами економічної політики підтримки розвитку підприємницької діяльності, що застосовуються країнами як з високорозвинутою, так і емерджентною економікою, є створення спеціальних вільних (аграрних) економічних зон, а також здійснення комплексу економіко-організаційних заходів щодо впровадження сприятливих режимів підтримки інвестиційної діяльності.

Література:

1. Амбросов В.Я., Онегіна В.М. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ // Економіка АПК. — № 2. — 2009. — С. 16—18.
 2. Беренс В., Хавранек П.М. Руководство по оценке эффективности инвестиций / Пер. с англ. "Manual for the Preparation of Industrial Feasibility Studies". — М.: Интерэксперт, 1995. — 243 с.

3. Борисова В.А. Екологізація підприємницької діяльності. — Суми: Видавництво "Довкілля", 2004. — 128 с.

4. Гайдуцький А.П. Суперечності інвестиційних процесів в аграрному секторі України / А.П. Гайдуцький // Статистика України. — 2004. — № 3. — С. 61—66.

5. Жигір А.А. Підприємницька діяльність в вільних економічних зонах. — С. 483—495. / А.А.Жигір // Сучасні концепції прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченко. — Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2013. — 556 с.

6. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

7. Закон України "Про інвестиційну діяльність" № 1560-ХІІ від 18.09.91р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.

8. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Ambrosov, V.Ya. and Onehina, V.M. (2009), "Ensuring state support of agricultural production in conditions of Ukraine's WTO membership", *Ekonomika APK*, vol.2, pp. 16—18.
 2. Berens, V. and Khavranek, P.M, (1995), *Rukovodstvo po otsenke efektyvnosti ynyvestytsyj* [Manual for the Preparation of Industrial Feasibility Studies] Ynterekspert, Moscow, Russia.
 3. Borysova, V.A. (2004), *Ekolohizatsiia pidpriemnyts'koi diial'nosti* [Ecologization of business activities], Vydavnytstvo "Dovkillia", Sumy, Ukraine.
 4. Hajduts'kyj, A.P. (2004), "Contradictions investment processes in the agricultural sector of Ukraine", *Statystyka Ukrainy*, vol. 3, pp. 61—66
 5. Zhyhir', A.A. (2013), "Business activities in free economic zones", *Suchasni kontseptsii prohnouzuvannia rozvytku skladnykh sotsial'no — ekonomichnykh system* [Modern concepts forecasting of complex social — economic systems], Vydavets' Tkachuk O.V., Berdians'k, Ukraine.
 6. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law "On Environmental Protection", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/annot/en/1264-12> (Accessed 15 September 2015).
 7. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law "On investment activity", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 47.
 8. State Statistics Committee of Ukraine (2015), *Statistical information*, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015 р.